

Внукова Наталія, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри Харківського національного економічного університету

ТРАНСКОРДОННІ КЛАСТЕРИ: ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

В умовах глобальних інтеграційних процесів **конкуренція, яка тепер існує** у більш реальній формі між підприємцями різних країн, вимагає винаходити інноваційні ефективні шляхи для визначення порівняльних позицій розвитку транскордонних територій. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2007 року № 1001, визначає умови для підвищення **конкурентоспроможності** регіонів, забезпечивши їх сталий розвиток на сучасній *технологічній* основі.

Парламентські слухання „Про інтенсифікацію співробітництва з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва”, які відбулися 16 травня 2007 року у Верховній Раді України визначили основні проблеми транскордонного співробітництва і створили основу для прийняття подальших рішень щодо перспектив їх розвитку.

Транскордонне співробітництво в Україні розглядають у двох напрямках: як інструмент розвитку прикордонних територій; як чинник реалізації євроінтеграційних процесів, тому в Україні діє 7 єврорегіонів, зокрема, три з Російською Федерацією «Дніпро», „Слобожанщина” і „Ярославна”.

Отже кожний третій мешканець країни проживає на їх території, тобто розвиток єврорегіонів є національною стратегією, до якої залучено дев'ять областей із 19 прикордонних. Проект єврорегіону «Донбас» на кордоні Луганської області (Україна) та Ростовської області (Російська Федерація) знаходиться у розробці. 11 вересня 2009 року в Луганській обласній державній адміністрації за участі представників Ростовської області відбувся Круглий стіл на рему «Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в рамках об'єднань транскордонного співробітництва (єврорегіонів) та транскордонних кластерів», на якому було наголошено, що впровадження Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів є доцільним та ефективним інструментом транскордонного співробітництва.

2004 року був прийнятий базовий Закон України „Про транскордонне співробітництво”, який визначив єврорегіон як організаційну форму співробітництва адміністративно-територіальних одиниць (регіонів) європейських держав, що здійснюють відповідно до двох - або багатосторонніх угод транскордонне співробітництво.

Згідно глосарію термінів Європейського Союзу¹, **єврорегіон** - це форма співпраці прикордонних територій суміжних держав. Мета створення єврорегіонів – зміцнення добросусідських стосунків, культурних і господарчих контактів, спільні інвестиції, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історично-культурної спадщини тощо. Найважливішими правовими документами, що регулюють співпрацю у межах єврорегіонів, є ухвалені Радою Європи Мадридська конвенція про прикордонне співробітництво (1980) та Європейська хартія про місцеве самоврядування (1985).

Практичне здійснення інтеграційного процесу можливе лише за умови доповнення загальноєвропейського виміру співпраці регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України з сусідами. Враховуючи важливу для ЄС тенденцію, висловлену в гаслі ЄС: "Від Союзу країн до Союзу регіонів", даний напрям набуває особливого значення.

Завданнями прийнятої Постанови Кабінету Міністрів України № 1819 від 27 грудня 2006 року, яка затвердила Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки є розвиток малого і середнього підприємництва у створених на державному кордоні євро регіонах, а серед заходів є **розвиток бізнес-мереж (кластерів)**.

Створення нових виробничих систем (кластерів), як показує світовий досвід є потужним інструментом для стимулювання регіонального розвитку, який може мати вплив через збільшення зайнятості відрахувань у бюджети різних рівнів. підвищення ступеня оплати праці, стійкості та конкурентоспроможності регіонального виробництва².

Реалізація в Україні проекту ЄС «Послуги з підтримки малого та середнього підприємництва у пріоритетних регіонах» відповідає завданням транскордонного співробітництва і сприяє розвитку кластерів (бізнес-мереж). Широкий досвід Росії з впровадження кластер ініціатив, зокрема щорічне проведення Міжрегіонального економічного форуму «Самарська ініціатива: кластерна політика – основа інноваційного розвитку національної економіки» також мають суттєвий вплив на можливість кластеризації прикордонного підприємництва.

Створення євро регіонів і кластерів мають спільну базу реалізації, тому що їх основою є загальний *територіально-фінансово-економічний принцип*. У зв'язку з цим активна робота з транскордонного співробітництва єврорегіону „Слобожанщина” була відзначена на державному рівні, і цьому сприяло впровадження в його діяльність кластерних ініціатив.

Спільно з Представництвом Державного Комітету України з питань регуляторної політики і підприємництва в Харківській області ВАТ „Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва” провів у Харкові на початку 2007 року перший Круглий стіл «Кластерні ініціативи

¹ Глосарій термінів Європейського Союзу [Електрон. ресурс].– Режим доступу: <http://europa.dovidka.com.ua>.

² Ткачук І.Г., Кропельницька С.О., Петруняк А.Д. Кластер народних художніх промислів «Сузір'я»: методика, коментар, поради. - Івано-Франківськ : Тіповіт, 2009.- 272 с.

еврорегіону «Слобожанщина», який заклав основу подальшої співпраці з Белгородським обласним фондом підтримки підприємництва і створення транскордонного „Будівельного кластеру” на Белгородському будівельному Форумі 9 серпня 2007 року.

2008 року в Харкові відбулися I та II Міжнародні науково-практичні конференції євро регіону «Слобожанщина», на яких розглядалося широке коло питань транскордонного співробітництва. На одному з форумів в Белгороді підписано транскордонний туристичний кластер за участю Харківського національного економічного університету.

Учасники всіх зустрічей відзначили початок нового етапу кооперації, який базується на концепції **приватно-державного партнерства**, побратимських відносинах між територіями різних держав. Проведення у червні 2008 року у Львові Міжнародної науково-практичної конференції «Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів» підтвердило інноваційність застосування кластерів у транскордонному співробітництві. Це пов'язано з тим, що наявність кордону фізично ускладнює можливість одержання кожним жителем прикордонної території **обох країн** суми благ, які б забезпечували покращення його якості життя. Особливість транскордонного співробітництва пов'язана із спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру (дороги, зв'язок, сферу обслуговування, інфраструктуру).

Створення євро регіону надає можливість кожній країні у прикордонній зоні сприяти нівелюванню суттєвих відмінностей у оперативному радіусі можливого щоденного руху будь-якого мешканця через спільний розвиток території. *Тупіковість кордону* однаково шкодить кожній країні-сусіду.

Ознаки кластера, пов'язані із географічною близькістю, наявністю сталих виробничих та комерційних зв'язків, загальною метою підвищення якості життя надають формуванню єврорегіону важливого змісту і базу для розвитку.

Поява кластерів, побудованих на регіональній спеціалізації, сприяла конкурентоспроможності Європи. На одній із конференцій в Ужгороді підприємці та промисловці дійшли згоди, що саме прикордонне співробітництво може стати початком українського економічного прориву.

Більшість економістів відзначають, що території, на яких складаються кластери, стають лідерами світової економіки. Крім того, слід відзначити, що кластерна економіка – поняття *інтернаціональне*.

Створення базових основ концепції формування транскордонних мега-кластерів із визначенням шляхів щодо тиражування розробленої концепції на інші єврорегіони України сприятиме покращенню інвестиційного клімату та прискорення подолання негативних тенденцій у зовнішній торгівлі, особливо за умов членства в СОТ.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на

період до 2015 року» із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 року № 750 передбачено створення науково-виробничих кластерів, зокрема у Львівській та Київській областях. Але зміни, які відбулися у транскордонному співробітництві 2007-2008 років і прийняття окремого доручення Кабінетом Міністрів України щодо розробки «Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів» сприяє прискоренню транскордонного кластерного руху в Україні.

Досвід формування кластерів у Бурятії (Російська Федерація) довів, що для формування стійких кластерів важливою є їх транскордонний характер, що дозволяє латентні та потенційні кластери значно посилювати.

Вітчизняний та зарубіжний досвід засвідчує ефективність транскордонного кластерного співробітництва для вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів³.

Так, найбільш відомий транскордонний біофармацевтичний кластер Біодолина було створено 1996 року у долині річки Верхній Рейн (на території Франції, Швейцарії та Німеччини).

Приблизно 250 тис. чоловік, або 10% від загального населення цього регіону, зайняті у біофармацевтичній галузі, до складу якої традиційно належать відомі наукові установи, (чотири університети, численні дослідницькі центри), штаб-квартири таких світових фармацевтичних гігантів як Новартіс, Рош, Сіба, філії великих фармацевтичних підприємств (Джонсон і Джонсон, Файзер, Санофі-Авентис).

Крім цього, важливу роль у виникненні Біодолини відіграла підтримка з боку місцевих та регіональних органів влади.

Серед інших відомих транскордонних кластерів в зарубіжних країнах можна назвати:

- «Долина Медікон», яка розташована на кордоні Данії та Швеції навколо затоки Ересунн. Вона нараховує 26 лікарень, 12 університетів з 4 000 дослідниками та 135 000 студентами. Діяльність цього кластеру сприяла утворенню 30 000 робочих місць більш, ніж на 160 підприємствах.
- Кластер біотехнологій, регіон Орезунд (Данія-Швеція), який об'єднує мережу численних фармацевтичних і біотехнологічних фірм, університетські лікарні та університети.
- м. Твенте, німецько-голландський транскордонний кластер, який охоплює регіональні кластери і мережі в технологічних секторах пластмас, металообробки та біомедичному секторі.
- м. Венло, німецько-голландська мережа регіональних кластерів постачальників, технічних агентств та інноваційних установ навколо транснаціональних корпорацій Osè і Nedcar.

³ Світовий і вітчизняний досвід створення і функціонування інноваційних структур // Режим доступу: <http://www.slv.com.ua/darom/invest/invest/012.htm>

- «Долина Доммель» (Бельгія та Нідерланди), яка складається з регіональних кластерів фірм високих технологій та інноваційних організацій.
- Автомобільний кластер між Португалією і Іспанією;
- Кластер скла, який розташований на суміжних територіях Австрії, Німеччини та Чехії;
- Текстильний кластер, який функціонує на території прикордонних регіонів Австрії та Чехії;
- Технологічний кластер, який створений та діє на суміжних територіях Австрії та Словенії тощо.

В Україні також почалися процеси формування транскордонних кластерів та реалізації транскордонних кластерних ініціатив.

Так, в теперішній час відбуваються організаційні заходи щодо формування транскордонного логістичного кластеру у Закарпатській області.

У Луганській області вивчаються можливості розвитку транскордонних кластерних ініціатив у таких напрямках, як транспортне машинобудування, сільське господарство, медицина тощо.

У 2008 році на базі Харківського національного економічного університету (кафедра туризму), ВАТ Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва, Белгородського державного університету (кафедра туризму), Белгородського обласний фонд підтримки малого підприємництва було утворено транскордонний туристичний кластер, пілотний проект якого запроваджується у Золочівському (Україна) та Гайворонському районах (Російська Федерація).

Інститутом промисловості НАН України⁴ (м.Донецьк) досліджуються можливості і механізми формування транскордонних високотехнологічних кластерів, зокрема нанотехнологій.

Основною метою цієї діяльності є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, екологічних та інших зв'язків між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва на основі наступних принципів:

- повага до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав;
- урахування повноважень суб'єктів та прав учасників;
- усунення будь-яких перешкод до взаємної співпраці.

Реалізація в Україні проекту ЄС «Послуги з підтримки малого та середнього підприємництва у пріоритетних регіонах» відповідає завданням транскордонного співробітництва і сприяє розвитку кластерів (бізнес-мереж) через проведення семінарів, створення посібника, презентацій реалізованих проектів. Активну участь у цьому беруть представники Державного Комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва⁵.

⁴ Ляшенко В.И., Марченко В.Н., Кузьменко Р.В., Бережная Т.Ф. Возможности и механизмы формирования трансграничных высокотехнологических кластеров // Развитие инновационных кластеров в современных условиях реструктуризации экономики: Материалы БГУ Международной научно-практической конференции. – Севастополь: ТПП, 2009.- С.201-208.

⁵ Проект сприяє розвитку кластерів // Інформаційний вісник проекту „Послуги з підтримки МСП у пріоритетних регіонах». - 2006.- Жовтень. – С.3.

У Посібнику з кластерного розвитку ЄС⁶ відзначається, що в Харкові можна виділити кластер з машинобудування, однак таке твердження носить умовний характер і є тільки ознакою промислового регіону.

Кластер як добровільне партнерське об'єднання за територіальною ознакою виробників товарів та послуг з постачальниками та іншими інститутами спрямоване на одержання індивідуальної чи сукупної економічної вигоди на основі комплексного задоволення своїх виробничих вимог та запитів споживача. Кластери забезпечують шлях до фінансової свободи через синергію об'єднання для оптимального використання переваг кожної з територій. У співпраці з Белгородською та Курською областями в рамках євро регіонів «Слобожанщина» та «Ярославна» можна використати досвід першого євро регіону Європи «Єврореджіо» (Німеччина, Нідерланди, Бельгія), де саме технологічна складова розвитку машинобудування є головною у транскордонній кластерній співпраці.

Ознаки кластера, пов'язані із географічною близькістю, наявністю сталих виробничих та комерційних зв'язків, загальною метою підвищення якості життя надають формуванню євро регіону важливого змісту і базу для розвитку. В Україні існує достатньо прикладів кластерного руху⁷, але їх головним недоліком є недовикористання *системних ознак побудови кластерів* та як наслідок – недостатня реалізація *ринку фінансових послуг* як забезпечувальної підсистеми їх розвитку.

Саме розвиток нових економічних систем, заснованих на кластерному аналізі, є корисним і ефективним напрямом, що розширює портфель аналітичних методів дослідження регіонального розвитку⁸.

Кластери – це такі об'єднання підприємств різних галузей, які не зливаються в єдину структуру, а співпрацюють в межах спільної стратегії розвитку⁹. Це дозволяє об'єднувати значні ресурси, зокрема фінансові, для створення конкурентоспроможних на внутрішньому та зовнішньому ринках товарів та послуг.

Наявність кластерів у сфері бізнес-послуг має поширення в Європі, в таких країнах як Фінляндія, Італія, Швеція, Данія та ін. Реалізація в Україні проекту „Сприяння регіональному розвитку в Україні” має за мету формування уявлень про європейські стандарти якості життя на прикладі обраних регіонів: Волині, Вінничини, Черкащини для розвитку в них конкурентних переваг¹⁰.

⁶ Посібник з кластерного розвитку.- К.: Консорціум GFA, 2006.- 38 с.

⁷ Развитие эффективной рыночной экономики в регионах на основе производственных промышленных кластеров (мировой и национальный опыт): Материалы Второй Всеукраинской конференции. – Севастополь: ТПП, 2007.- 118 с.

⁸ Мисковець О.В. Методи проведення кластерних досліджень як чинник розвитку економіки регіону // Стратегічний розвиток регіону – економічне зростання та інтеграція: Матеріали ХУ міжнародної науково-практичної конференції. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2006.- Ч.ІІ. – С.279-282.

⁹ Соколовська І.П. Кластерна стратегія розвитку бізнесу: світовий досвід та практика в Україні // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції. - К.: КНТЕУ, 2007. – С.241-242.

¹⁰ Нагребецька І.Європейська регіональна політика: кордони, які об'єднують // Урядовий кур'єр. – 2006.- № 115.- С.6.

Відмінною рисою розробленого проекту Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів¹¹ є визначення нового підходу до формування транскордонного простору між євро регіонами. Стосовно українсько-російського кордону, який перевищує третину загального кордону України з іншими державами, передбачається обговорення пропозиції євро регіону «Слобожанщина» щодо об'єднання зусиль євро регіонів «Дніпро», «Ярославна», «Слобожанщина», «Донбас» та частково Черноморського басейну для створення євро регіональної просторової платформи для спільного транскордонного кластерного розвитку.

Сучасна система територіального планування Україні сформувалась на основі багаторічного вітчизняного досвіду, який розвивається, особливо останнім часом, все більше під впливом міжнародних факторів, зокрема відповідно до вимог Європейських керівних принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту (м. Ганновер, 2000) та Європейської Хартії регіонального просторового планування (Торре-молінос, 1983)¹².

Для розробки підходів можна використати російський досвід NORDEP – програми Канадсько-російського співробітництва з розвитку північних територій. Чотирьохрічна програма Канадського агентства міжнародного розвитку (CIDA) спільно з російськими організаціями за співпраці з університетами та коледжами Канади та Росії дозволила розробити «Методичні рекомендації з реалізації кластерної політики у північних суб'єктах Російської Федерації». В них передбачено, що за необхідності влада сприяє залученню у регіональні кластери учасників з інших країн. Якщо кластер з'являється на кордонах двох сусідніх держав, органи державної влади забезпечують міжрегіональну транскордонну координацію для вирішення стратегічних завдань розвитку кластеру.

Здійснення даного завдання передбачає широке партнерство регіональної влади з федеральною та муніципальною владами, бізнес-середовищем, некомерційними організаціями, малочисленими народами Півночі, природоохоронними організаціями.

Успіх у виконанні цього завдання означає мінімізацію соціальних, екологічних, етнічних витрат від впровадження кластерного розвитку, забезпечення безконфліктного ресурсного менеджменту по обидва боки

¹¹ Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В., Внукова Н.М., Бройде З.С., Кравченко В.А., Ляшенко В.І., Мікула Н.А., Рік Ш., Романова Н.А. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів: Збірник науково-аналітичних матеріалів, нормативно-правових актів та методичних рекомендацій з питань транскордонного співробітництва та розвитку транскордонних кластерів. – Київ: Крамар, 2009. – 242 с.

¹² Куйбіда В. С. Територіальне планування в Україні: європейські засади та національний досвід / В. С. Куйбіда, Ю. М. Білоконь. - К.: Логос, 2009. - 108 с.

кордону, визначення споріднених завдань з підвищення конкурентних переваг певної місцевості.

На Міжнародній конференції з питань транскордонних кластерів та покращення інвестиційної привабливості регіонів (14 вересня 2009 року, м.Київ) був представлений за підтримки посольства Норвегії в Україні план Стратегічного розвитку промисловості та бізнесу у співробітництві між Сьор-Варангером та Печенегським районом як приклад транскордонного кластеру. Ключовими сферами спіраці є “нафта та газ”, “шахти”, “логістика”, “туризм” та “інформаційні технології”. 2006 року Уряд Норвегії запропонував ідею створення “Поморської зони” для розвитку потенціалу кожного із партнерів у співпраці: порт Кіркенес та порт Ліінхамарі, аеропорт Кіркенес та аеропорт Ліінхамарі, спільні економічні зони та інші заходи. Основні цілі – це розвиток транскордонного співробітництва у промисловості та бізнесі між підприємствами Печенгського району та муніципалітету Сьор-Варангер у Поморській зоні, сприяння створенню нових підприємств великими державними та міжнародними промисловими підприємствами, підготовча робота із встановлення діалогу та початок співробітництва. Центральну роль в цьому відіграє «Промисловий парк Кіркенеса». Заплановані результати : покращення умов для створення нових підприємств (знищення перешкод, розвиток потенціалу, спільний маркетинг, координація зусиль). Строки реалізації - 2009 – 2013 рр.

Враховуючи, що у цьому проекті розглянуто основою кластеру технологічний парк, а існують і інші підходи, тому виникла дискусія навколо з’ясування дефініції сутності кластерів. Визначення М.Портера, яке базується на виділенні географічно близьких груп взаємопов’язаних компаній, не відображає всіх ознак системного підходу, тому інформаційне, організаційне і, особливо, *фінансове забезпечення* функціонування кластерів не є досконалим. Кластерна політика ЄС також недостатньо уваги приділяє джерелам фінансування кластерного розвитку, де наголос зроблено тільки на економіці знань, однак фінансове супроводження цього процесу розглядається недостатньо. Між тим, інноваційна спроможність у світовому досвіді розвитку кластерів має значний вплив на одержання позитивних результатів, тому впровадження фінансових послуг теж повинно базуватися на їх інноваційній спрямованості.

Застосування механізмів адаптації моделі кластерів до середовища України дасть можливість створити умови для продуктивної співпраці трьох секторів¹³ - влади, бізнесу та ринкової інфраструктури, зокрема, вищих навчальних закладів.

Перспективи використання фінансових послуг в євро регіонах мають базуватися на реалізації *концепції приватно-державного партнерства*, використанні встановлених відносин у різних сферах між територіями різних держав, автономізації фінансово-організаційного забезпечення

¹³ Білик Р.Р. Впровадження кластерних моделей у природно-ресурсному секторі регіону // Стратегічний розвиток регіону – економічне зростання та інтеграція: Матеріали ХУ міжнародної науково-практичної конференції. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2006.- Ч.ІІ. – С.204-207.

підприємництва, збереженні національного ринку фінансових послуг в умовах глобалізації. Негативний досвід Польщі має бути врахований¹⁴, тому саме кластерні ініціативи євро регіону „Слобожанщина” дозволять об’єднати конкуренцію та глобалізацію без втрати національних пріоритетів.

Приклад державницького підходу до ефективного становлення кластерів подано в Данії, яка з населенням в - 5,3 млн. осіб, площею - 43 тис. кв. км за три роки підготовки і реалізації проекту вартістю 25 млн.дол. щодо становлення ініціатив кооперації (кластерів) мала в них 40% фірм країни, які забезпечували 60% експорту.

Основою створення бізнес-мереж на ринку фінансових послуг євро регіону „Слобожанщина” є розвинута банківська система як в Харківському регіоні, так і в Белгородській області, які займають в своїх країнах за концентрацією банківських послуг на душу населення перші місця після столиць. 7 травня 2007 року в Белгородському обласному фонді малого підприємництва під час проведення круглого столу „Кредитно-фінансові механізми розвитку малого бізнесу Белгородської області” взяли участь представники української сторони євро регіону „Слобожанщина”, що дало імпульс розгляду питання про створення банківсько-фінансового мега-кластеру „Харків - Белгород”¹⁵ для забезпечення торговельно-економічного співробітництва територій.

Отже, створення системи фінансового забезпечення експорту товарів та послуг Харківським регіоном із використанням як каталізатора можливостей фінансово - банківського мега-кластеру і, зокрема, субкластеру „Факторинг” є перспективним і обнадійливим щодо зміни ситуації із зовнішньоекономічною діяльністю.

Для забезпечення становлення кластерних систем в сфері фінансових послуг пропонується сформулювати Стратегічний план кластеризації фінансово-економічної сфери євро регіонів; провести інформаційно-технологічну кампанію серед потенційних учасників та зацікавлених осіб для роз’яснення конкурентних переваг кластерів для забезпечення реалізації принципів сталого розвитку на основі ефективного використання сполучених фінансових ресурсів.

Аналіз існуючого досвіду реалізації кластерів в Україні довів, що вони мають суттєвий недолік у відсутності сучасних технологій фінансового забезпечення їх діяльності, особливо це стосується транскордонного співробітництва, яке потребує нових рішень в умовах глобалізації. Отже, проблемою є визначення моделі застосування фінансових послуг у забезпеченні становлення кластерних ініціатив – це виконання інфраструктурних функцій чи створення мега-кластеру фінансових послуг.

¹⁴ Демецки В., Внукова Н. Опыт реформирования банковского сектора Польши для Украины в условиях глобализации // Научное обеспечение процессов реформирования экономических отношений в условиях глобализации: Материалы Международной научно-практической конференции. – Симферополь: КИБ, 2007.- С.11-12.

¹⁵ Васильковская С.В центре внимания – банки // Белгородское бизнес-обозрение. – 2007.- № 18.- С.3.

У спільних регіональних програмах транскордонного співробітництва відзначається початок нового етапу співробітництва, особливо відповідно до заходів державної програми із розвитку бізнес-мереж, що пропонується супроводжувати шляхом реалізації спільних транскордонних проектів.

Створення організаційного забезпечення розвитку кластерів напевно буде впроваджено в розширення діяльності інших кластерів України, зокрема які мають транскордонну особливість. Спільно з Проектом ЄС „Послуги з підтримки малого та середнього підприємництва в пріоритетних регіонах” розроблені технології можуть бути представлені в країнах ЄС. Наприклад, у межах проекту "Українсько-польська транскордонна агенція - разом в майбутнє" розроблено Спільну польсько-українську стратегію транскордонного співробітництва для Люблінського і Підкарпатського воєводств та Волинської і Львівської областей на 2005-2015 роки, яка визначає пріоритетні галузі залучення фінансових ресурсів на підтримку транскордонного співробітництва регіону, у тому числі міжнародної технічної допомоги.

Волинська область приймала участь у реалізації ряду мікропроектів, що здійснювалися Люблінським воєводством Польщі в рамках програми ЄС Фаре, зокрема: "Міст - Люблін, як місце співпраці представників органів місцевого самоврядування Сходу і Заходу", "Підвищення можливостей використання європейських фондів органами влади прикордонних регіонів Польщі та України", "На спільному шляху. Покращення стандартів транскордонної співпраці органів самоврядування Любліна і Луцька", "Створення транскордонної стратегії запобігання паводкам в басейні річки Західний Буг", "Розвиток інституційного співробітництва в галузі сприяння підприємству й інноваціям в прикордонних регіонах Польщі, України та Білорусі" тощо.

Вплив інтеграційних процесів за умов членства в СОТ суттєво позначається на економіці нашої країни. Але для збереження національних пріоритетів краще використати досвід транскордонних кластерів для уникнення втрати самостійності.

Основною метою створення кластерів вважається поєднання зусиль для забезпечення національної конкурентоспроможності. Важливою проблемою є фінансування діяльності кластерів.

Згідно з Концепцією Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007–2010 роки основними джерелами фінансування транскордонного співробітництва є місцеві бюджети та міжнародна технічна допомога. Відсутність в українських суб'єктів транскордонного співробітництва можливості забезпечити необхідне співфінансування спільних проектів — комплексу заходів суб'єктів такого співробітництва, спрямованих на розв'язання завдань та задоволення інтересів територіальних громад, уповільнює темпи його розвитку. Тому як можливі варіанти розв'язання проблем фінансування розвитку транскордонного співробітництва пропонуються такі:

1) Стимулювання розвитку транскордонних кластерів шляхом надання державної фінансової підтримки переважно проектам, які реалізуються в межах існуючих єврорегіонів.

Це сприятиме збільшенню обсягів фінансування та кількості проектів, що реалізуються в рамках єврорегіонів, активізації тісної співпраці з європейськими суб'єктами транскордонного співробітництва та зростанню обсягів фінансової підтримки таких проектів з боку Європейського Союзу. Водночас незначні обсяги міжнародної технічної допомоги, спрямованої на реалізацію проектів транскордонних кластерів у східних та центральних регіонах, створюють нерівні умови порівняно із західними регіонами, що не відповідає принципам та засадам регіональної політики держави, але у межах заявленого транскордонного простору із заходу на схід це протиріччя може згладжуватися.

2) Розробка цільової програми розвитку транскордонних кластерів відповідно до проекту Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів передбачатиме фінансування проектів транскордонного співробітництва по всій території країни за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також із залученням інших коштів, у тому числі тих, що виділяються у межах міжнародної технічної допомоги.

Деякі країни Європи, наприклад, Німеччина, мають кластери, які засновані на принципах самофінансування. Але цікавий досвід Нідерландів та Великої Британії, де фінансування транскордонних кластерів здійснюється венчурними компаніями. Вони швидкими темпами розвиваються в Європі. За участю Європейської асоціації венчурного капіталу була створена Європейська асоціація біржових дилерів (EASD) - об'єднання венчурних капіталістів, біржових дилерів, інвестиційних банків та інших інвестиційних інститутів - для формування механізмів підтримки економічного розвитку й інновацій у Європі.

Ринок венчурного капіталу в Україні становить близько 400 млн. дол. (потенційний його обсяг за даними деяких компаній сягає 800 млрд. дол.¹⁶).

У травні 1998 року в Україні за пропозицією Європейської асоціації венчурного капіталу (EVCA) при Українській Асоціації Інвестиційного Бізнесу відкрито секцію венчурного капіталу, основне завдання якої - сприяти розвитку венчурного інвестування в Україні, а у Верховній Раді зареєстровано проект Закону України «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» (реєстраційний № 3710 від 21.06.2007р).

Отже, венчурні компанії в подальшому можуть стати джерелом фінансування транскордонних кластерів в Україні, але для успішного функціонування необхідна державна підтримка їх розвитку.

Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16 березня 2005 р. № 62 затверджено Методику визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм.

¹⁶ Департамент інвестиційної та інноваційної діяльності Міністерства економіки // Режим доступу: <http://www.innovations.com.ua/ukr/innovations/135/0/53/>

Методика розроблена з метою перевірки проектів на наявність євроінтеграційної складової. У табл.1. представлено аналіз відповідності створення транскордонних кластерів євроінтеграційним критеріям.

Таблиця 1

Оцінка відповідності впровадження цільової програми транскордонних кластерів євроінтеграційній складовій

<i>Критерій наявності євроінтеграційної складової державних цільових програм</i>	<i>Виконання критерію в результаті створення транскордонного кластеру</i>
Створення нормативно-правової бази, адаптованої до норм ЄС (адаптація законодавства України до законодавства ЄС та гармонізація вітчизняних технічних стандартів із світовими та європейськими)	Створення транскордонного кластеру передбачає розробку законодавчих актів, норм, правил та договорів, які забезпечуватимуть та врегульовуватимуть діяльність об'єднання. При створенні нормативно-правової бази необхідно дотримуватися європейських стандартів та залучати юридичних радників, для того, щоб максимально наблизитися до норм ЄС.
Політичні, економічні та соціальні перетворення і структурні реформи, спрямовані на досягнення Україною Копенгагенських критеріїв	Створення будь-якого транскордонного кластеру наближує Україну до виконання Копенгагенських критеріїв, тому що метою його створення є підвищення конкурентоспроможності як регіону, так і країни в цілому, що призведе до: <ul style="list-style-type: none"> • підвищення макроекономічної стабільності країни; • поліпшення умов конкуренції; • сформування середовища, сприятливого для підприємницької діяльності; • збільшення кількості малих підприємств у результаті розвитку промислових кластерів за допомогою фінансової підтримки з боку об'єднання; • підвищення рівня кваліфікації робочої сили; • зменшення матеріалоемності виробництва, у даному випадку зменшення вартості фінансових послуг; • формування яскраво вираженої стратегії розвитку фінансового сектору та ін., що забезпечує виконання економічного критерію. Виконання цього критерію забезпечить реалізацію критеріїв членства, які передбачають здатність узяти на себе зобов'язання, що випливають із членства з ЄС.
Набуття Україною членства у світових та європейських структурах, імплементація міжнародних угод	Створення транскордонного кластеру можна вважати міжнародним об'єднанням.
Розширення співробітництва з ЄС та його державами-членами, у тому числі на регіональному рівні,	В результаті створення транскордонного кластеру передбачається співробітництво з ЄС та його членами у створенні та реалізації спільних проектів в результаті збільшення конкурентоспроможності країни та її фінансових можливостей.

реалізація спільних з ЄС проектів або участь у проектах ЄС	
Інституційне забезпечення процесу євроінтеграції	На сучасному етапі вже існує інститут, який може регулювати діяльність транскордонного кластеру – Міністерство регіонального розвитку та будівництва України.
Інформаційна підтримка процесу євроінтеграції	Протягом декількох років в містах України святкується День Європи. У Програмі інтеграції України до Європейського Союзу включено проведення науково-практичних конференцій з питань євроінтеграції. Також інформацію, щодо євроінтеграції можна побачити на багатьох Інтернет сайтах, серед них і офіційні, за допомогою яких можна стежити за останніми новинами. При створенні фінансового кластеру окрім семінарів, конференцій, симпозіумів та інших заходів, що забезпечують інформаційну підтримку, можна передбачити і створення окремого сайту.
Реалізація інших заходів у рамках Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11.06.98 N 615, Програми інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2000 № 1072, Плану дій "Україна - Європейський Союз", схваленого на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом (м. Брюссель, 21.02.2005)	<ul style="list-style-type: none"> • Згідно ст. 3 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами Україна повинна співпрацювати з іншими незалежними державами, також у Главі III цієї Угоди йдеться про транскордонні послуги між Україною та Співтовариством. • У Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу відмічається регіональна інтеграція України, що передбачає взаємодію окремих регіонів країни з регіонами країн Європи. • У Програмі інтеграції України до Європейського Союзу значна увага приділяється транскордонному співробітництву, створенню кластерів та їх розвитку. • У Плані дій Україна-Європейський Союз передбачається проведення Європейської політики сусідства, згідно якої Україна та ЄС погодилися інтенсифікувати політичні, безпекові, економічні та культурні відносини, включаючи транскордонне співробітництво та спільну відповідальність. <p>Отже, створення транскордонних кластерів підтримується основними державними документами з питань євроінтеграції.</p>

Практичне здійснення інтеграційного процесу можливе лише за умови доповнення загальноєвропейського виміру співпраці регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС¹⁷.

¹⁷ Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. Затверджено Указом Президента України від 11 червня 1998 року N 615/98 // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>].

Отже, існуючий в Європі багаторічний досвід регіонального співробітництва може бути корисним для здійснення соціально-економічних перетворень в Україні. Особливо цінним є європейський досвід транскордонних взаємовідносин.

Вивчаючи і покладаючись на досвід інших країн, Україна повинна запозичити ефективні підходи до транскордонного співробітництва, зокрема кластерний рух.

Розширення Європейського Союзу, світова економічна криза, вступ України до СОТ, інші процеси глобалізації мали та продовжують мати суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток Української держави

Транскордонне співробітництво є одним із інноваційних елементів реалізації державної регіональної політики, який має сприяти зміцненню добросусідства та реалізації скоординованих дій щодо інтеграції економік суміжних країн, зокрема шляхом підтримки створення та розвитку транскордонних кластерів як рушійної сили для забезпечення динамічного сталого розвитку транскордонних просторів¹⁸.

¹⁸ Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів»